

C İ L T 1

S A Y I 1

Y I L 2019

AKADEMİK TARİH VE ARAŞTIRMALAR DERGİSİ

ATAD

JOURNAL OF ACADEMIC HISTORY AND STUDIES

V O L U M E 1

I S S U E 1

Y E A R 2019

Neslihan Fulin

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-8955-3298>

OSMANLIDA RÜŞVET VE CEZASI

Atıf yapmak için: Neslihan Fulin, "Osmanlıda Rüşvet ve Cezası", *Akademik Tarih ve Araştırmalar Dergisi*, Cilt:1, Sayı: 1, (2019), s.26-35.

BRIBEY AND THE PENALTY FOR IT IN THE OTTOMAN EMPIRE

To cite this article: Neslihan Fulin, "Bribe and The Penalty for it in The Ottoman Empire", *Journal of Academic History And Studies*, Volume:1, Number: 1, (2019), pp. 26-35.

Makale Geliş Tarihi: 23.12.2019 – Yayına Kabul Tarihi: 28.12.2019

ATAD

Çevrimiçi (online) erişim için <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataddergi>

ATAD

OSMANLIDA RÜŞVET VE CEZASI

Özet: Rüşvet, Türk tarihinde eski dönemlerden beri varlığını sürdürmüştür. Rüşvet, bütün toplumlarda görülmekle birlikte Osmanlı Devleti'ne Selçuklu Devleti'nden intikal etmiştir. Osmanlının kuruluş yıllarından itibaren görülen rüşvet alımı ekonominin zayıfladığı dönemlerde daha da artmıştır. Rüşvet alımı, bazı dönemlerde ise hediye olarak gerçekleştirilmiştir. Osmanlının son zamanlarında devletin iktisadi, sosyal ve askeri yapısında bozulmalar meydana gelince, rüşvet ve yolsuzluk toplumda yaygın bir hale gelmiştir. Öyle ki artık rüşvet alımı açık bir şekilde gerçekleştirilmiş birçok memuriyet rüşvetle satılmıştır. Devlet yöneticileri, rüşveti kimi zaman görmezden gelirken kimi zaman da rüşvete ağır cezalar vermiştir. Rüşvete bazı zamanlarda ağır cezalar verilse de devletin yıkılışına kadar rüşvet, çaresi olmayan bir hastalık olarak devam etmiştir. Bu çalışmada ilk olarak Tanzimat öncesi ve Tanzimat dönemindeki rüşvet alımlarından bahsedilmiştir. Burada devlet yöneticilerinin rüşvete karşı olan tutumları ele alınmıştır. Daha sonra ise Osmanlı Devleti'nde rüşvet alan ve veren kişilere uygulanması gereken cezalar, arşiv belgeleri ve bazı kaynaklar ışığında belirtilmiştir. Bu çalışma ile Osmanlı Devleti'nin rüşvet suçuna karşı uyguladığı siyaset tespit edilmiş, rüşvet suçuna verilen cezalar ile Osmanlı Devleti'nin rüşvete olan bakış açısı aydınlatılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türk Tarihi, Osmanlı Devleti, Selçuklu Devleti, Rüşvet, Ceza

BRIBERY AND THE PENALTY FOR IT IN THE OTTOMAN EMPIRE

Abstract: Bribery has been in existence in Turkish history since the ancient past. Although it is a phenomenon that bears on all societies, it was inherited by the Ottoman Empire from the Seljuq Empire. Bribery had been seen in the Ottoman Empire since the first years of its establishment, but it became more and more prevalent in the times of economic decline. Bribery purchase was made as a gift in some periods. When the economic, social and military structure of the state deteriorated in the late Ottoman period, bribery and corruption became widespread in society. In actual fact, bribery was committed publicly and many positions were sold in return for it. State officials sometimes ignored bribery, but it is harshly punished at other times. Although bribery was penalized with capital punishment at times, it subsisted as an irremediable disease. In this, study, first of all, before the Tanzimat and Tanzimat period bribe purchases are mentioned. Here, the attitudes of

* Dr., Gaziantep Üniversitesi, Tarih ABD, neslihanfulin@hotmail.com, ORCID
<https://orcid.org/0000-0002-8955-3298>

state administrators towards bribery are discussed. Then, the penalties that should be applied to the people who took and gave bribes in the Ottoman Empire were stated in the light of archival documents and some sources. With this study, the policy of the Ottoman Empire against bribery was determined, and the punishments imposed on bribery were clarified and the perspective of the Ottoman State towards bribery was clarified.

Keywords: Turkish History, Ottoman Empire, Seljuq Dynasty, Bribery, Punishment

Giriş

Çok eski zamanlardan bu yana toplumlarda görölen rüşvet, kelime olarak sözlüklerde bir memura iş gördürmek karşılığında verilen hediye ya da ücret¹ ya da bir kimsenin elindeki imkânları mal ve para karşılığında kötüye kullanması anlamına gelmektedir². Rüşvet geçmişten günümüze kadar devam eden ve sosyal bir sorun olarak kabul edilmektedir. Rüşvet hemen hemen tarihin bütün dönemlerinde görölmüştür. Bilhassa doğal afet (kıtlık, deprem vb.) ve savaş zamanları rüşvet suçunun yoğun olduğu dönemlerdir. Çünkü bu dönemlerde ekonomik ve sosyal yapının bozulması toplumların rüşvet alımını arttırmıştır³.

Eski Hint, Sümer, Mısır, İnan ve Yunan toplumlarında bu sosyal sorun idarecileri bayağı uğrattırması; bilhassa adli rüşvetin cezası daha ağır olmuştur. Verilen cezaların ağır olması rüşvetin çoğu kez hediye olarak verilmesine neden olmuştur. Bu da hukuki açıdan yasal olmayan rüşvetin, yasalmış gibi görünüp şekil itibariyle meşruiyet kazanmasına zemin hazırlamıştır. İslam Devleti'nin ilk dönemlerinde Hz. Muhammed, kamu görevini yerine getiren şahısların rüşvet veya rüşvet adı altında alınan hediyeleri kabul etmesini yasaklamış ve bunu haram olarak kabul etmiştir⁴. Dinen haram olmasına rağmen rüşvet, bütün toplumlarda görölmekle beraber Osmanlı Devleti'nin temellerini oluşturan Selçuklularda da görölmüş; özellikle emirler bu yolla zengin olmuştur⁵. Bu dönemde taht mücadelesi içerisine giren hanedan üyeleri, asker ve emirlere rüşvet dağıtarak bunları kendi taraflarına çekmeye

---

¹ Şemseddin Sami, *Kâmusü Türkî*, (İstanbul: Çağrı Yayınları, 2006), 665.

² Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, (Ankara: Aydın Kitabevi, 2013), 1054.

³ Orhan Kılıç, "Muhteşem Yüzyılın Rüstem Paşası ve Osmanlıda Rüşvet", *Tarih Bilinci Tarih ve Kültür Dergisi*, 27 (2014): 67.

⁴ Saffet Köse, "Rüşvet", *DİA*, 35, İstanbul, (2008): 304-305.

⁵ Erdoğan Merçil, "Selçuklularda Zengin Emirler", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XXVIII/1 (2013): 202.

çalışmışlardır⁶. Devlet ve toplum hayatını bozan rüşvet olayı Osmanlılarda ise ilk yıllardan itibaren görülmüş ve devletin sürekli mücadele ettiği ancak bir türlü önleyemediği bir durum haline gelmiştir.

1. Tanzimat Dönemi Öncesi Rüşvet Alımları

Rüşvet alımı geçmişten günümüze kadar devam etmiş ve bazı alanlarda rüşvet alındığı görülmüştür. Osmanlıda ilk rüşvet Orhan Bey zamanında ve askeri alanda alınmıştır. Bursa kadısı Çandarlı Kara Halil Paşa'nın askeri teşkilat olan yaya sınıfını kurduğu sırada rüşvet aldığı ifade edilmektedir⁷. Osmanlı tarihinde en ciddi rüşvet olayı I. Bayezid döneminde gerçekleştirilmiştir. Bu dönemde kadılar sık rüşvet almaya başlayınca devlet buna karşı bazı tedbirler almaya çalışmış; fakat bunu önleyememiştir ve rüşvet alımı adaletin içerisine dahi girmiştir⁸. Rüşvet kısa bir süre sonra içerisinde yaygın bir hale gelmiştir. Hatta adaletli bir padişah olarak bilinen II. Murat'ın veziri, Çandarlı Halil Paşa'nın rüşvet alması konusunda şunlar söylenebilir: "Her yıl kutsal şehirlere para yollayan II. Murat devlet hazinesinin sıkıntıda olduğu bir dönemde kutsal şehirlere para yollamak için Halil Paşa'dan ödünç para istemiştir. Bunun üzerine Padişah, Halil Paşa'ya "sakın rüşvet filöri⁹sinden verme" demiş, Paşa da onu teskin ederek "atamdan miras kalan filördür" cevabını vermiştir. Buna göre Halil Paşa gibi dürüst bir vezirin dahi rüşvet aldığı ve padişahın da bu durumdan haberdar olduğu görülmüştür¹⁰.

Kısa zamanda yaygınlık kazanan rüşvet özellikle Kanuni Sultan Süleyman döneminden beri devlet yönetimine iyice nüfuz etmiştir. Adli, siyasi askeri, idari yapıların tümüne yerleşmiştir¹¹. Devletin içerisine iyice yerleşen rüşvet, III. Murat döneminde yaygın bir hal almış ve küçük dereceli memurların da rüşvet alıp verdiği iddia edilmiştir¹². Sultan İbrahim zamanında ise rüşvet

---

⁶ Merçil, "Selçuklularda Zengin Emirler", 203.

⁷ Mehmet Neşri, *Kitab-ı Cihannümâ-Neşri Tarihi*, Hzl. Faik Reşit Unat-Mehmet Altay Köymen, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1995), 155.

⁸ Hamza Al, "Türk Kamu Yönetiminde Yolsuzlukla Mücadele: Geleneksel Bürokratik Yapı ve Yeni Etik Değerler", (Siyasette ve Yönetimde Etik Sempozyumu, Sakarya, 18-19 Kasım, 2005), 241-242.

⁹ Osmanlı Devleti'nde Avrupa kökenli altın paraya verilen isimdir. Ayrıntılı bilgi için bk. Halil İnalçık, "Filori", *DİA*, 13, Ankara, (1996): 106.

¹⁰ Ahmet Mumcu, *Tarih İçindeki Genel Gelişimiyle Birlikte Osmanlı Devletinde Rüşvet (Özellikle Adli Rüşvet)*, (İstanbul: İnkılap Kitabevi, 1985), 84.

¹¹ Al, "Türk Kamu Yönetiminde Yolsuzlukla Mücadele", 242.

¹² Alpay Bizbirlik, "Kroniklerde Osmanlı Devleti Yöneticilerine Yapılan Eleştiriler Üzerine (Başlangıçtan XVI. Yüzyılın Sonuna Kadar)", *Bilgi Dergisi*, 31 (2004): 59.

alan idarecilerin sayısında artış görülmüştür ve bu durum devletin çöküşüne zemin hazırlamıřtır¹³.

Osmanlı Devleti'nde rüşvetin özellikle memur atamalarında, askeri ve mali işlerde yaygın olduğu görülmüştür. Osmanlı'da memur atamalarında kim daha çok mal ve para verirse o kişi atanırdı. 16. yüzyılın ortalarında bu yöntem kanun haline gelince bazı kişiler, devlet kapısında memur olmak isteyenlerden rüşvet almaya başladı. Bu bakımdan Kanuni Sultan Süleyman'ın ölümünden sonra birçok kişi rüşvet yoluyla bir makama getirildi ve memurluklar açık arttırma ile satıldı¹⁴.

Osmanlı Devleti'nde askeri alanda görev yapan kişilerin de rüşvet aldığı görülmüştür. Özellikle 16. yüzyılın ortalarında itibaren askeri alanda rüşvet alımı artış göstermiştir. Kanuni Sultan Süleyman döneminde kale komutanları, rüşvet alarak ve harçları zimmetine geçirerek devlete borçlu olanların, borçlarını hükümsüz kılmaktaydı. Bu tür eylemleri sık sık gerçekleştiren komutanların, askeri görevini yapmayan kişileri bile para karşılığı affettikleri anlaşılmaktaydı. 16. yüzyılda askeri alanda gerçekleştirilen rüşvet olayı Yeniçeri Ocağında da görülmekteydi. Yeniçeri Ocağında görülen rüşvet alımı, devşirme toplama işlemiyle gerçekleştirilirdi. Osmanlıda mali işlerde de rüşvet alınmaktaydı. Özellikle bu alanda rüşvet alımı, vergi toplama işlemi sonucunda meydana gelmekteydi. 16. yüzyılın sonlarında vergi toplama memurları, vergi dışında kendileri için de çeşitli hediyeler almaya başlamışlardı. Yine her yıl Muharrem Ayında açık arttırma ile satılan vergi listelerinin alımı rüşvetle gerçekleřtirilmiřti¹⁵.

17. yüzyıl Türk ilim dünyasının önemli şahsiyetlerinden olan Katip Çelebi, *Mizânü'l-Hakk fi-İhtiyari'l-Ehakk* adlı eserinde çeşitli amaçlarla rüşvetin alındığını belirterek rüşvet almanın da vermenin de haram olduğunu söylemiştir. Ona göre kadılık ve beylik almak için verilen rüşvet, kadının hüküm vermek için aldığı rüşvet, sultan katında zarardan kaçmak veya yarar sağlamak için verilen rüşvet, cana ve mala zarar gelmek korkusunu geçiştirmek için verilen rüşvet haram olup caiz deđildir¹⁶.

Rüşveti felaketlerin büyüğu olarak gören Defterdar Sarı Mehmet Paşa'ya göre ise bir devlet hizmeti rüşvetle verildiği takdirde o devlet yıkılmaya yüz

---

¹³ Mumcu, *Tarih İçindeki Genel Gelişimiyle Birlikte Osmanlı Devletinde Rüşvet*, 85.

¹⁴ Mumcu, *Tarih İçindeki Genel Gelişimiyle Birlikte Osmanlı Devletinde Rüşvet*, 86-87.

¹⁵ Mumcu, *Tarih İçindeki Genel Gelişimiyle Birlikte Osmanlı Devletinde Rüşvet*, 93-96.

¹⁶ Katip Çelebi, *Mizanü'l-Hakk Fi-İhtiyari'l-Ehakk*, Hzl. Orhan şaik Gökyay, (İstanbul: Tercüman 1001 Temel Eser, 1980), 104.

tutmuştur. Çünkü rüşvet, kişinin dinine ve nüfuzuna zara verir. Bunun için devlet hizmeti verilen kişi devlete yararlı olmalı ve memur olduğu işlerde tam bir çalışma ve gayret göstermeli, bütün halk tarafından bilinip saltanat işlerini dikkatli yapmak üzere tecrübeli olmalıdır. Rüşvet yoluyla tecrübesiz bir kişiye devlet hizmeti vermek doğru değildir¹⁷. Benzer tespitler 17. yüzyıl Osmanlı düşünürü ve devlet adamı Koçi Bey tarafından da gerçekleştirilmiştir. Ona göre bir devlette rüşvetin varlığı fitne fesada, halkın ve memleketlerin harap olmasına, hazinelerin ve malların azalmasına sebep olmaktadır. Rüşvet kaldırılmadığı sürece adalet olmaz devlet harap olur ve yıkılır¹⁸. Yine Koçi Bey, eserinin devamında rüşvete karşı nasıl bir önlem alınması gerektiğini belirterek şu öğütlerde bulunmuştur¹⁹:

“Çavuş ve katip sınıflarına ve diğer zeamet ve tımar erbabına yaş ve sene, asil ve cinsleri ve oturdukları memleketleri, dirlikleri ve beratları ile yoklanıp dikkat oluna... Böyle olunca, kimse kimsenin adına dirlik zapt edemez. İlmîyye mansıpları, bilgili ve fazilet sahibi olanlara ihsan olunup müderrislerden hiçbir surette rüşvet alınmaya... Eğer padişah, mansıpları ehil olana verir, zeamet ve tımar da dikkat ve ihtimam üzere bu şekilde zapt olunursa rüşvet ortadan kalkar.”

Rüşvet alımı Osmanlı Devletinde bozulmalara neden olmuş bu durum devlet yönetimini olumsuz yönde etkilemiştir. Bunun üzerine padişahlar rüşvet ve yolsuzluğu önlemek için çeşitli çarelere başvurmuştur. Buna göre padişahlar tebdil-i gezerek; hatta casus tutarak rüşvet ve yolsuzluk hakkında bazı bilgiler elde ederlerdi. Bunun dışında padişah ve vezir-i azam, halkın şikâyetlerine karşılık müfettiş görevlendirirdi. Bu teftiş sırasında rüşvet ve yolsuzluk yapan, reayanın hakkını korumayan yöneticiler şiddetle cezalandırılırdı²⁰. Bazı önlemlere rağmen rüşvet, 18. ve 19. yüzyılda da devam etmiştir. Bu dönemlerde de kamu hizmetlerine işinde tecrübeli ve uzman kişiler değil de çok para veren kişiler atanmıştır. Özellikle 19. yüzyılda rüşvet artık hediye adı altında alınmaya başlanmıştır. Bunun haricinde yöneticiler, eşkıyalardan

¹⁷ Defterdar Sanı Mehmet Paşa, *Nesayih'ül-Vüzera Ve'l-Ümera (Kitab-ı Güldeste) Devlet Adamlarına Öğütler*, Çev. Hüseyin Ragıp Uğural, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1969), 44-46.

¹⁸ Koçi Bey, *Koçi Bey Risalesi*, Sadeleştiren: Zuhuri Danışman, (İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1972), 63.

¹⁹ Koçi Bey, *Koçi Bey Risalesi*, 64-65.

²⁰ İsmail Cem, *Türkiye'de Geri Kalmışlığın Tarihi*, (İstanbul: Cem Yayınevi, 1989), 261-262.

barınabilecekleri yere karşılık çaldıkları malların ve paraların bir kısmını alarak bir nevi rüşvet almışlardır²¹.

2. Tanzimat Dönemi Rüşvet Alımları

Tanzimat döneminde de rüşvet ve yolsuzluk devlete ait bazı alanlarda devam etmiştir. Devleti yıkılışa sürükleyen toplumsal bozukluklara neden olan rüşvete karşı devlet adamları Tanzimat döneminde de bazı önlemler almıştır. Billhassa köklü reformların gerçekleştiği II. Mahmut döneminde memurlar artık sınavla alınmıştır. Böylelikle ehliyetsiz kişilerin memur olması önlenmeye çalışılmıştır. Öte yandan da halkın adaletle yönetilmesi için sık sık fermanlar çıkarılmıştır²².

Rüşvetin toplumun içerisine iyice yerleştiğini anlayan hükümdar, kamu hizmetlilerinin görevleriyle ilgili suçların cezalandırılması için bir ceza kanunnamesi yaptırarak rüşveti önlemeye çalışmıştır. II. Mahmut verdiği emirde rüşvet veya hediye yoluyla devlet memuru olanların görevleri hemen ellerinden alınacağını belirterek rüşvet olarak verilen her neyse ona el konulacağı ve rüşvet alanlar ile verenlerin de tazir yoluyla cezalandırılacaklarını öngörmekteydi²³.

II. Mahmut'un aldığı önlemler Tanzimat Fermanı'nın ilanıyla da devam etmiş ve 1839 yılında ilan edilen Tanzimat Fermanıyla Osmanlı reayasının temel hakları, can ve mal dokunulmazlıkları tanınmış; aynı zamanda rüşvete karşı tedbirler alınacağı bildirilmiştir. Rüşvete karşı önlem çok gecikmeden 1840 yılında yürürlüğe giren ceza kanunnamesi ile alınmıştır. Kanunnamenin beşinci bölümünde rüşvet suçu ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiştir. Burada rüşvet alana da verene de hangi cezaların verileceği belirtilmiştir²⁴.

1849'da rüşvetle yeniden mücadeleye girişilmiş ve 1849 yılında yürürlüğe giren bu uygulamayla devlet memurlarının rüşvet almaması hususunda Kuran'a el basmak kaydıyla yemin etme zorunluluğu getirilmiştir²⁵. Padişahların ve devlet memurlarının Kuran'a el basarak rüşvet almayacaklarına yönelik yeminde bulunmaları rüşvetin yaygın bir şekilde alındığını göstermektedir. 1855 yılında ise 30 maddelik bir nizamname kabul

²¹ Ömer Düzbakar, "İslam-Osmanlı Ceza Hukukunda Rüşvet ve Bursa Şeri'yye Sicillerine Yansıyan Örnekler", *The Journal of New World Sciences Academy*, 3, (Nisan 2008): 542.

²² Kemal Özsemerci, "Türk Kamu Yönetiminde Yolsuzluklar, Nedenleri, Zararları ve Çözüm Önerileri", *Sayıştay Yayınları*, Ankara, (2002): 43.

²³ Mumcu, *Tarih İçindeki Genel Gelişimiyle Birlikte Osmanlı Devletinde Rüşvet*, 275-277.

²⁴ Özsemerci, "Türk Kamu Yönetiminde Yolsuzluklar", 44.

²⁵ Mumcu, *Tarih İçindeki Genel Gelişimiyle Birlikte Osmanlı Devletinde Rüşvet*, 279.

Osmanlıda Rüşvet ve Cezası

edilmiş ve bu nizamname ile rüşvet sayılan ve sayılmayan hediyeler belirtilmiştir. 1858’de yılında yeni bir ceza kanunnamesi yürürlüğe girmiştir. Bu kanunda 1810 tarihli Fransız Ceza Kanunundan yararlanılmıştır. Bu kanunda da rüşvetle ilgili bilgiler bulunmaktadır. Ayrıca bu kanunda eski nizamnamenin rüşvet sayılan ve sayılmayan hediyelerle ilgili hükümleri belirtilmiş ve rüşvet suçuna karşı yeni cezai önlemler alınmıştır²⁶.

Tanzimat döneminde kanunlar çıkartılarak rüşvetle anlamda mücadele verilmiş; ama istenilen sonuca ulaşamamıştır. Devleti oldukça derinden etkileyen rüşveti 1854 yılında batılı bir gözlemci olan Edinburgh Review izah etmektedir: “Bugün herkes kendi çıkarları için didinmektedir. Padişah hizmetinde, İmparatorluğun genel çıkarlarını göz önünde tutacak bir görevliye rastlamak pek güçtür” olarak izah etmektedir²⁷. Dolayısıyla Tanzimat döneminde rüşvete yönelik devlet yöneticileri tarafından bir takım önlemler alınsa da bu fazla uzun sürmemiş ve Osmanlı Devleti yıkılana kadar rüşvet yaygın bir hale gelmiştir²⁸.

3. Osmanlı Devleti’nde Rüşvet Cezası

Osmanlı hukukuna göre rüşvete verilen cezalar tazir cezası olup bu ise kadının takdirine bırakılmıştır. Kadı isterse suçluya sopa cezası, sürgün cezası, görevden alma cezası verebilir. Hatta rüşvet alan kişi devletin geleceğini tehlikeye düşürdüğü için idam dahi edilebilir²⁹. Osmanlı Devletinde devlet memurları dışında çalışanların da rüşvet aldığı görülmüştür. Özellikle esnaf ve tüccar gibi meslek sahiplerinin rüşvet ve yolsuzluk suçlarından dolayı cezalandırıldığı belirtilmiştir. Bu bağlamda Hicri 1147 (Miladi 1734) yılında Bursa’da ekmeçi ve kasap esnafı birlik olup bazı kimselere rüşvet vererek et ve ekmeği fahiş fiyatla satmıştır. Bu durumdan rahatsız olan halk şikâyetinde bulunmuş ve bunun üzerine böyle bir satış yasaklanmıştır³⁰. Yine Anadolu’nun sahile yakın yerlerinde yetişen zahire birçok hile ve rüşvetle yabancı gemilere satılması İstanbul halkını rahatsız ettiğinden bu gibi yerlere mübaşirler tayin edilerek zahire yüklü gemiler tutulmuş ve rüşvet yoluyla bu zahireleri satanlar hemen idam

²⁶ Özsemerci, “Türk Kamu Yönetiminde Yolsuzluklar”, 45.

²⁷ Donald C. Blaisdell, *Osmanlı İmparatorluğunda Avrupa Mali Denetimi “Düyunu Umumiye”*, Çev. Ali İhsan Dalgıç, (İstanbul: Doğu-Batı Yayınları, 1979), 22.

²⁸ Mumcu, *Tarih İçindeki Genel Gelişimiyle Birlikte Osmanlı Devletinde Rüşvet*, 289.

²⁹ Mumcu, *Tarih İçindeki Genel Gelişimiyle Birlikte Osmanlı Devletinde Rüşvet*, 219.

³⁰ B.O.A., C.BLD. Dosya No:123, Gömlek No: 6116.

edilmiştir. Ayrıca gemiler hangi iskeleden yükletilmişse bağlı bulunduğu o kazanın ayan ve memurları adaya sürgün edilmiřtir³¹.

Öte yandan rüşvete karşı çeşitli cezalar veren kadıların da rüşvet aldığı görülmüştür. Buna göre bir arşiv belgesinde bazı kişilerin işlediği suça karşılık o suçu görmezden gelmesi için kadılara rüşvet teklif ettiği ve kadılarında bunu kabul ettiği belirtilmiştir. Mesela Samakov tüccar olarak görev yapan İstanbullu Ahmet'in, Samakov yakınlarında bazı kişiler tarafından çeşitli eşya ve paraları çalınp öldürüldüğü tespit edilmiş; ancak katillerin Samakov Kadısına rüşvet vermesiyle olay bir şekilde örtbas edilmiřtir³². Aynı şekilde Beypazarı'nda Ahmet, Hızır, Abdülgaffar bin Dede ve Mirza adlı kişilerin halka zulmettiği görülmüş, söz konusu kişiler etik olmayan bu davranışları ortaya çıkmasın diye kadılara rüşvet vermiřtir³³. Yine rüşvet aldıkları gerekçesiyle Hımıs Kadı Naibi Alaeddin ve oğulları Bedreddin ile Ebülfazl verilen emir ile uyarılmıřtır³⁴. Rüşvet ve yolsuzluk gibi suçları sadece kadı naip vs. devlet adamları işlememektedir. Halkında rüşvet aldığı ve bundan dolayı cezalandırıldıkları görülmüştür. Örneğin Erzurumlu Yakup Efendi b. Ümmetünnebi'nin bir ev alımı işi için Ahmet Çelebi b. Mehmet'e para olmak kaydıyla rüşvet vermiřtir³⁵. Aynı zamanda rüşvet suçunu işlemesine rağmen bazı kişilerin bunu inkâr ettiği görülmüştür. Mesela, Gazanfer b. Abdullah'ın rüşvet aldığı şaban b. Ali tarafından itiraf edilse de Gazanfer b. Abdullah bu suçu inkâr etmiřtir³⁶.

Sonuç

Rüşvet çok eski zamanlardan beri işlenen sosyal bir suçtur. Toplumların içerisinde görülen sosyal, iktisadi ve askeri alanlardaki bozulmalar rüşvet alımlarına neden olmuştur. Bu durum Osmanlı Devleti'nde de görülmüştür. Askeri, idari, mali vs. alanlarında bozulmalar yaşayan Osmanlı Devleti gücünü kaybetmemek için rüşvete yönelmiştir. Zamanla devletin içerisine

---

³¹ B.O.A., C. DH. Dosya No: 335, Gömlek No: 46722.

³² 5 Nolu Mühimme Defteri Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayını: 21, Ankara, 1994, B.O.A., MD, No: 179, 33.

³³ 6 Nolu Mühimme Defteri Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayını: 28, Ankara, 1995, B.O.A., MD, No: 642, 363.

³⁴ B.O.A., MD 5, No: 68, 13.

³⁵ İşlam Araştırmaları Merkezi (İSAM), İstanbul Kadı Sicilleri Kataloğu, İstanbul Mahkemesi 18 Numaralı Sicil, Hüküm No:185, cilt: 18, 221.

³⁶ İşlam Araştırmaları Merkezi (İSAM), İstanbul Kadı Sicilleri Kataloğu, Üsküdar Mahkemesi 26 Numaralı Sicil, Hüküm No: 591, cilt: 7, 288.

iyice yerleşen ve toplum düzenini etkileyen rüşvet suçu devleti olumsuz yönde etkilemiştir. Hatta rüşvet suçu kamu düzenini sağlamakla görevli kişiler tarafından işlendiği vakit daha tehlikeli bir hal almıştır.

Osmanlı Devleti'nde rüşvet 16. yüzyılın ortalarından itibaren görülmeye başlanmıştır. Kendi menfaatlerine göre hareket eden, devletin selametini ve geleceğini düşünmeyen devlet adamları çıkarları uğruna rüşvet alımını gerçekleştirmişlerdir. Memuriyete alımlarda, askeri ve mali alanlarda rüşvet alınmış ve bu durum sıklık haline gelmiştir. Öyle ki rüşvet alımları devletin her alanına yerleşmiştir. Hal böyle olunca devlet yönetimi bundan olumsuz olarak etkilenmiş ve bunun üzerine padişahlar birtakım önlemler almıştır. Bu bağlamda padişahlar kanunnameler, yasaknameler çıkartarak rüşvetle mücadele etmiş ve bunu kendilerine bir vazife olarak görmüştür. Ayrıca rüşvete karşı kanun koymakla kalmayan Osmanlı padişahları rüşvet alana ve verene sürgün cezası ve görevden alma gibi birtakım cezalar uygulamıştır. Buradaki amaç rüşvet suçunun yayılmasını önlemek ve suçluyu terbiye etmektir. Devlet yöneticilerinin rüşvete karşı uygulamış olduğu bu politika, rüşvet suçunu azaltmaktan öteye gidememiştir ve rüşvet tamamen ortadan kaldırılamamıştır. Netice itibariyle Osmanlı Devleti, sosyal bir olay olan rüşveti yok etmek için mücadele etse de, birtakım cezalar öngörse de bunu tam anlamıyla önleyememiştir. Hatta rüşvet olayı günümüze kadar gelmiştir.

Kaynakça

1. Arşivler

Cumhurbaşkanlık Osmanlı Arşivi, C.BLD. Dosya No: 123, Gömlek No: 6116.

Cumhurbaşkanlık Osmanlı Arşivi, C.DH. Dosya No: 335, Gömlek No: 46722.

5 Nolu Mühimme Defteri Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayını: 21, Ankara, 1994.

6 Nolu Mühimme Defteri Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayını: 28, Ankara, 1995.

İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM), İstanbul Kadı Sicilleri Kataloğu, İstanbul Mahkemesi 18 Numaralı Sicil.

İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM), İstanbul Kadı Sicilleri Kataloğu, Üsküdar Mahkemesi 26 Numaralı Sicil.

2. Telif ve Tetkik Eserler

Al, Hamza. “Türk Kamu Yönetiminde Yolsuzlukla Mücadele: Geleneksel Bürokratik Yapı ve Yeni Etik Değerler”. Siyasette ve Yönetimde Etik Sempozyumu, Sakarya, 18-19 Kasım, 2005.

Bizbirlik, Alpay. “Kroniklerde Osmanlı Devleti Yöneticilerine Yapılan Eleştiriler Üzerine (Başlangıçtan XVI. Yüzyılın Sonuna Kadar)”. *Bilig Dergisi*, 31 (2004): 51-69.

Blaisdell, Donald C.. *Osmanlı İmparatorluğuunda Avrupa Mali Denetimi “Düyunu Umumiye”*. Çev. Ali İhsan Dalgıç, İstanbul: Doğu-Batı Yayınları, 1979.

Çelebi, Katip. *Mizanü'l-Hakk Fi-İhtiyari'l-Ehakk*. Hzl. Orhan Şaik Gökyay, İstanbul: Tercüman 1001 Temel Eser, 1980.

Cem, İsmail. *Türkiye’de Geri Kalmışlığın Tarihi*. İstanbul: Cem Yayınevi, 1989.

Devellioğlu, Ferit. *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Ankara: Aydın Kitabevi, 2013.

Defterdar Sarı Mehmet Paşa. *Nesayih’ül-Vüzera Ve’l-Ümera (Kitab-ı Güldeste) Devlet Adamlarına Öğütler*. Çev. Hüseyin Ragıp Uğural, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1969.

Düzbakar, Ömer. “İslam-Osmanlı Ceza Hukukunda Rüşvet ve Bursa Şeri’yye Sicillerine Yansıyan Örnekler”. *The Journal of New World Sciences Academy*, 3, (Nisan 2008): 532-550.

İnalcık, Halil. “Filori”. *DİA*, 13, Ankara, (1996): 106-107.

Kılıç, Orhan. “Muhteşem Yüzyılın Rüstem Paşası ve Osmanlıda Rüşvet”. *Tarih Bilinci Tarih ve Kültür Dergisi*, 27 (2014): 67-74.

Koçi Bey. *Koçi Bey Risalesi*. Sadeleştiren: Zuhuri Danışman, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1972.

Köse, Saffet. “Rüşvet”. *DİA*, 35, İstanbul, (2008): 303-306.

Merçil, Erdoğan. “Selçuklularda Zengin Emirler”. *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XXVIII/1 (2013): 193-207.

Osmanlıda Rüşvet ve Cezası

Mumcu, Ahmet. *Tarih İçindeki Genel Gelişimiyle Birlikte Osmanlı Devletinde Rüşvet (Özellikle Adli Rüşvet)*. İstanbul: İnkılap Kitabevi, 1985.

Mehmet Neşri. *Kitab-ı Cihannümâ-Neşrî Tarihi*. Hzl. Faik Reşit Unat-Mehmet Altay Köymen, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1995.

Özsemerci, Kemal. "Türk Kamu Yönetiminde Yolsuzluklar, Nedenleri, Zararları ve Çözüm Önerileri". *Sayıştay Yayınları*, Ankara, (2002): 5-107.

Şemseddin Sami. *Kâmusî Türkî*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 2006.